

مقاله مروری

نانوبادی‌ها و روش‌های افزایش نیمه عمر آن‌ها

فرناز خدابخش^۱، مرتضی سلیمیان^۲، رضا آهنگری کهن^{۳*}

۱. بخش ژنتیک و فناوری نوین، مرکز تحقیقات بیوتکنولوژی پزشکی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی آجا، تهران، ایران
۲. دانشکده پیراپزشکی، گروه علوم آزمایشگاهی، دانشگاه علوم پزشکی کاشان، کاشان، ایران
۳. بخش نانوبیوتکنولوژی، گروه فناوری‌های نوین، انستیتو پاستور ایران، تهران، ایران

پذیرش: ۱۰ آبان ۱۴۰۲

دریافت: ۹ مهر ۱۴۰۲

چکیده

توسعه قطعات آنتی‌بادی جهت رفع مشکلات ناشی از آنتی‌بادی‌های تجاری از قبیل اندازه بزرگ آن‌ها و فرآیندهای تولید پر هزینه و زمان‌بر در حال گسترش است. یکی از این قطعات، نانوبادی‌ها می‌باشند که در سرم خانواده شترسانان یافت می‌شوند. نانوبادی‌ها به‌عنوان کوچکترین قطعه عملکردی آنتی‌بادی‌ها، کاربردهای بسیاری را در تشخیص و درمان بیماری‌های مختلف بویژه سرطان‌های جامد دارند. با این حال اندازه کوچک آن‌ها، سبب دفع سریع آن‌ها از گردش خون بعد از تجویز شده که منجر به محدودیت استفاده از آن‌ها در بالین می‌شود. برای رفع این مشکل، روش‌های مختلفی جهت افزایش نیمه عمر پلاسمایی پروتئین‌های درمانی با اندازه کوچک پیشنهاد شده است که بطور کلی با استفاده از دو سازوکار (۱) بازگردش اندوزومی گیرنده نوزادی قسمت قابل کریستاله شدن ایموگلوبین‌ها و (۲) افزایش حجم هیدرودینامیکی استفاده می‌کنند. سازوکار اول به‌صورت طبیعی در بدن منجر به افزایش نیمه عمر پلاسمایی ایموگلوبین‌ها و آلبومین می‌شود. اتصال شیمیایی به پلیمرهای مصنوعی، اتصال ژنتیکی به پپتیدهای شبه‌پلیمری و تکرار دوتایی از توالی نانوبادی از مجموعه روش‌هایی هستند که با سازوکار دوم منجر به افزایش نیمه عمر پلاسمایی نانوبادی‌ها می‌شوند. در این مقاله مروری، ابتدا به‌طور مختصر به معرفی نانوبادی‌ها پرداخته و سپس روش‌های افزایش نیمه عمر پلاسمایی آن‌ها به‌طور مفصل بحث خواهد شد.

واژه‌های کلیدی: فارماکوکینتیک، قطعات آنتی‌بادی، نانوبادی، نیمه عمر پلاسمایی

مقدمه

آنتی‌بادی‌ها و قطعات آن‌ها

آن‌ها به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای یک عامل محدودکننده به‌شمار می‌رود [۲]. برای حل مشکلات ذکر شده، استفاده از قطعات آنتی‌بادی همچون منطقه اتصال آنتی‌ژن^۲ و قطعه متغیر تک‌زنجیره‌ای^۴ و بهره‌گیری از سامانه‌های بیانی ساده‌تر پروکایوتی^۵ پیشنهاد شده است. این سامانه‌های بیانی می‌توانند مقدار بیشتری از پروتئین مورد نظر را در مقایسه با سامانه‌های یوکاریوتی^۶ تامین نموده و جهت تولید قطعات آنتی‌بادی فاقد تغییرات پس از ترجمه مانند گلیکوزیلاسیون^۷، بسیار سودمند می‌باشند. علاوه بر این، قطعات آنتی‌بادی مزایای خاصی نسبت به

امروزه آنتی‌بادی‌ها^۱ بیشترین میزان فروش را در بین پروتئین‌های درمانی به خود اختصاص داده‌اند [۱، ۲]. این پروتئین‌های درمانی مشکلات ناشی از عوارض جانبی و عدم اختصاصیت داروهای شیمیایی را برطرف کرده‌اند. با این وجود، نفوذ کم به‌درون بافت‌های توموری به‌دلیل اندازه بزرگ، ساختار غیرمنعطف و پایداری پایین استفاده از آن‌ها را در بالین محدود کرده است [۳]. علاوه بر این، دُز^۲ اغلب آنتی‌بادی‌های درمانی در مقایسه با دیگر پروتئین‌های درمانی نسبتاً بالا بوده و لذا تولید

⁵ Prokaryotic systems

⁶ Eukaryotic systems

⁷ Glycosylation

¹ Antibodies

² Dose

³ Fragment antigen-binding

⁴ Single-chain variable fragment

پیوند دی‌سولفیدی غیرمتعارف یک عملکرد حفاظت شده در نانوبادی‌ها دارد و با تثبیت ساختار CDR3 منجر به افزایش میل ترکیبی نانوبادی به آنتی ژن می‌شود [۸]. شکل ۱، مقایسه اندازه، وزن ملکولی، نیمه عمر سرمی و نحوه پاکسازی نانوبادی‌ها را در مقایسه با منوکلونال آنتی‌بادی انسانی و آنتی‌بادی‌های زنجیره سنگین شترسانان نشان می‌دهد [۹].

مزایا و معایب نانوبادی‌ها

از مزایای نانوبادی‌ها نسبت به آنتی‌بادی‌های مرسوم می‌توان به حلالیت بالا، بیان خوب، پایداری بالا در شرایط فیزیکی شیمیایی گوناگون، نفوذ سریع به درون بافت‌های جامد، تشخیص مکان‌های آنتی‌ژنی پنهان، دارا بودن اندازه کوچک‌تر، پایین‌تر بودن ایمونی‌زایی آن در انسان به علت وجود همسانی^{۱۵} بین ناحیه متغیر زنجیره سنگین انسانی با آنتی‌بادی زنجیره سنگین شتر، میل ترکیبی بالا و اختصاصی به گیرنده اشاره نمود [۱۰]. این نانوبادی‌ها در مقایسه با قطعه متغیر تک زنجیره ای که دارای مشکلاتی همچون پایداری^{۱۸} و پایین بودن میل اتصال هستند، مناسب‌تر هستند [۷]. نانوبادی‌ها بیش از سایر آنتی‌بادی‌ها قادر به تحمل حرارت و ترکیبات شیمیایی بوده، لذا قابلیت استفاده در محیط‌های سخت را دارند. برای مثال، می‌توانند به صورت خوراکی در درمان سرطان کولون و بیماری‌های گوارشی مورد استفاده قرار گیرند. اندازه کوچک نانوبادی‌ها همچنین عبور آن‌ها از سد مغزی-خونی^{۱۹} میسر کرده و بنابراین می‌توانند در بیماری‌های مرتبط با سیستم عصبی مانند آلزایمر مورد استفاده قرار گیرند [۱۱]. چندین نانوبادی جهت درمان توسط شرکت Ablynx در مراحل بالینی یک و دو در حال بررسی هستند. باینحال نانوبادی‌ها به دلیل اندازه کوچک، پاکسازی^{۲۰} سریع کلیوی و در نتیجه نیمه عمر سرمی بسیار پایینی دارند و این مشکل، بسیاری از کاربردهای بالقوه آن‌ها را محدود کرده است [۱۲].

ماکرومولکول‌های آنتی‌بادی دارند. به‌طورمثال، قطعات آنتی‌بادی به دلیل اندازه کوچک‌تر، سریع‌تر از ماکرومولکول‌های آنتی‌بادی به درون بافت‌های جامد (مانند تومورها^۸) نفوذ می‌کنند. همچنین فقدان قسمت قابل کریستالیزه شدن^۹ در قطعات آنتی‌بادی، خطر ایمنی‌زایی را در انسان کاهش می‌دهد [۵، ۴، ۲].

نانوبادی‌ها

نوع خاصی از آنتی‌بادی‌ها علاوه بر آنتی‌بادی‌های مرسوم در سرم خانواده شترسانان^{۱۰} وجود دارد که آنتی‌بادی‌های زنجیره سنگین^{۱۱} نامیده می‌شوند. این نوع آنتی‌بادی‌ها به علت نداشتن زنجیره سبک و اولین ناحیه ثابت منحصر بفرود می‌باشند. ناحیه متصل‌شونده به آنتی‌ژن در قسمت انتهایی آمین^{۱۲} بوده که به نام نانوبادی^{۱۳} شناخته می‌شود. در مقایسه، نانوبادی‌ها حدود ۰/۱ آنتی‌بادی‌های تجاری معمول وزن دارند (۱۴ کیلودالتون در برابر ۱۵۰ کیلودالتون) (شکل ۱) [۶]. مشابه ناحیه متغیر زنجیره سنگین آنتی‌بادی‌های مرسوم، نانوبادی‌ها از لحاظ ساختاری حاوی چهار ناحیه داربست^{۱۴} و سه منطقه تعیین‌کننده مکمل^{۱۵} می‌باشند [۶]. باین‌حال، CDR3 نانوبادی‌ها نسبت به آنتی‌بادی‌های مرسوم از تعداد آمینواسیدهای بیشتری تشکیل شده است و معمولاً این ناحیه نسبت به مناطق تعیین‌کننده مکمل دیگر نانوبادی (CDR1 و CDR2) در اتصال به آنتی‌ژن دخالت بیشتری دارند. شاخص‌ترین ویژگی نانوبادی‌ها حضور آمینواسیدهای جانشین شده در چهار موقعیت (فنیل‌آلانین^{۳۷}، گلوتامیک اسید^{۴۴}، آرژنین^{۴۵} و گلايسين^{۴۷}) از ناحیه قاب^{۱۶} شماره دو می‌باشد که در قسمت متغیر زنجیره سنگین آنتی‌بادی‌های مرسوم به صورت محافظت شده می‌باشند [۷]. این آمینواسیدهای جانشین شده به آب دوست شدن نانوبادی‌ها کمک می‌کنند [۶]. علاوه بر پیوند دی‌سولفیدی درون دامنه‌ای حفظ شده^{۱۶} که در قسمت متغیر آنتی‌بادی‌ها (سیستئین‌های شماره ۱۰۴ و ۲۳) وجود دارد، چندین پیوند دی‌سولفیدی غیرمتعارف در نانوبادی‌ها یافت می‌شود. رایج‌ترین پیوند دی‌سولفیدی بین CDR1 و CDR3 (سیستئین‌های شماره ۱۰۲ و ۳۳) است. این

¹⁵ Complementarity-determining regions

¹⁶ Conserved canonical intra-domain disulfide bond

¹⁷ Homology

¹⁸ Stability

¹⁹ Blood-brain barrier

²⁰ Clearance (CL)

⁸ Tumors

⁹ Crystallizable fragment

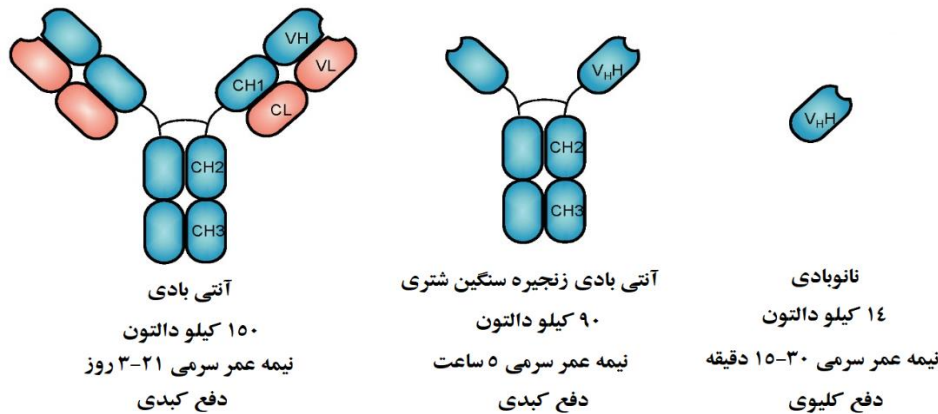
¹⁰ Camelidae

¹¹ Heavy-chain antibodies

¹² N-terminal

¹³ Nanobody

¹⁴ Framework regions

شکل ۱- اندازه، وزن ملکولی، نیمه عمر سرمی و نحوه پاکسازی نانوبادی در مقایسه با منوکلونال آنتی‌بادی انسانی و آنتی‌بادی‌های زنجیره سنگین شترسانان [۹].

این مکانیسم، پروتئین آلبومین و همچنین قسمت قابل کریستالیزه شدن ایمونوگلوبولین‌ها، به گیرنده نوزادی با میل تمایلی^{۲۷} بالا که در سطح سلول‌های منوسیت^{۲۸} یا سلول‌های اندوتلیال عروقی^{۲۹} می‌باشند در شرایط اسیدی متصل می‌شوند و پروتئین دارویی اتصال یافته را از دسترس قرارگیری لایزوزوم‌های^{۳۰} موجود در فضای اندوزومی محافظت می‌کند. این میل تمایلی اتصال در شرایط pH خنثی بسیار پایین بوده که سبب بازگردش مجدد این پروتئین‌ها به خون می‌شود. پروتئین‌هایی که توانایی اتصال به گیرنده نوزادی قسمت قابل کریستالیزه شدن ایمونوگلوبولین‌ها را ندارند در این سازوکار در لایزوزوم‌ها تخریب می‌شوند. با اتصال نانوبادی‌ها به این توالی‌ها، می‌توان از طریق سازوکار مشابه، خواص فارماکوکینتیکی را بهبود بخشید (شکل ۲) [۱۴، ۲۹]. از مزایای این روش می‌توان به افزایش چند برابری نیمه عمر پروتئین در مقایسه با روش‌های دیگر اشاره نمود. باین‌حال، اتصال پروتئین به قسمت قابل کریستالیزه شدن ایمونوگلوبولین‌ها و آلبومین علاوه بر نیاز به بیان این پروتئین‌ها در سیستم‌های یوکاریوتی، سبب تغییرات در ساختار پروتئین به دلیل تاخوردگی نامناسب و همچنین تغییر خواص فیزیکوشیمیایی مانند نقطه ایزوالکتریک می‌شود. علاوه بر این، قسمت قابل کریستالیزه شدن ایمونوگلوبولین‌ها به دلیل وجود قند، موجب ایمنی‌زایی داروی نوترکیب نهایی می‌شود [۳۰، ۱۴].

سازوکارهای افزایش نیمه عمر پلاسمایی نانوبادی‌ها

همانطور که ذکر شد، یکی از مهمترین مشکلات نانوبادی‌ها برای استفاده در بالین پارامترهای فارماکوکینتیکی ضعیف آن‌ها از قبیل حجم توزیع^{۲۱} بالا، پاکسازی سریع کلیوی، نیمه عمر انتهایی^{۲۲} کم و میانگین زمان اقامت^{۲۳} پایین در بدن می‌باشد [۱۳]. برای این منظور، روش‌های مختلفی جهت بهبود خواص فارماکوکینتیک آن‌ها توسعه یافته است که به‌طور کلی، به دو گروه اصلی تقسیم می‌شوند [۱۴]: (۱) بازگردش اندوزومی گیرنده نوزادی قسمت قابل کریستالیزه شدن ایمونوگلوبولین‌ها^{۲۴} که مسئول نیمه عمر پلاسمایی طولانی ایمونوگلوبولین‌ها و آلبومین در بدن می‌باشد و (۲) افزایش حجم هیدرودینامیکی^{۲۵} که باعث کاهش نشد عروقی و همچنین کاهش پاکسازی کلیوی پروتئین می‌گردد. در جدول ۱، خلاصه‌ای از راهبردهای مورد استفاده جهت افزایش نیمه عمر پلاسمایی نانوبادی‌ها و سازوکار آن‌ها خلاصه شده است [۲۷-۱۵].

سازوکار بازگردش اندوزومی

نشان داده شده است که قسمت قابل کریستالیزه شدن ایمونوگلوبولین‌ها و قسمت سوم انتهایی کربوکسیل^{۲۶} آلبومین با استفاده از سازوکار بازگردش اندوزومی، نقش مهمی در افزایش زمان ماندگاری این پروتئین‌ها در خون ایفا می‌نمایند [۲۸]. در

²⁶ C-terminal DIII

²⁷ Affinity

²⁸ Monocyte cells

²⁹ Endothelial cells

³⁰ Lysosomes

²¹ Volume of distribution (V_d)

²² Terminal half-life ($T_{1/2}$)

²³ Mean Residence Time (MRT)

²⁴ Endosomal recycling of neonatal Fc receptor (FcRn)

²⁵ Hydrodynamic volume

جدول ۱- راهبردهای مورد استفاده جهت افزایش نیمه عمر پلاسمایی نانوبادی‌ها

منبع	سازوکار	راهبرد
[۱۵-۱۸]	فرآیند بازگردش اندوزومی گیرنده نوزادی قسمت قابل کریستاله‌شدن ایمنوگلوبولین‌ها	نانوبادی علیه آلبومین
[۱۹، ۲۰]	فرآیند بازگردش اندوزومی گیرنده نوزادی قسمت قابل کریستاله‌شدن ایمنوگلوبولین‌ها	اتصال به قسمت قابل کریستالیزه‌شدن ایمنوگلوبولین‌ها
[۲۱، ۲۲]	افزایش حجم هیدرودینامیکی	پگیلیسیون ^{۳۱}
[۲۳، ۲۴]	افزایش حجم هیدرودینامیکی	پسیلاسیون ^{۳۲}
[۲۵-۲۷]	افزایش حجم هیدرودینامیکی	اتصال توالی دوتایی از نانوبادی

مغز استخوان انسان به صورت برون‌تنی بررسی گردید. آن‌ها اتصال نانوبادی را به آلبومین و همچنین CD38 و CD16 به روش فلوسایتومتری و بیولومینسانس تایید نمودند، باین‌حال هنوز گزارشی در مورد بررسی بهبود خواص فارماکوکینتیک این فیوژن پروتئین در مدل‌های حیوانی توسط این گروه منتشر نشده است [۳۱]. با همین سازوکار، آنوردورین^{۳۶} و همکارانش به طراحی و اتصال قسمت متصل شونده به ایمنوگلوبولین از پروتئین استافیلوکوک آ به انتهای کربوکسیلی یک دیابادی^{۴۰} تک زنجیره‌ای دو ویژگی^{۴۱} پرداختند. نتایج آن‌ها افزایش نیمه عمر پلاسمایی را از حدود ۱/۵ ساعت در فرم طبیعی به ۱۱/۸ ساعت در فرم اتصال یافته نشان داد [۲۰]. مندروپ^{۴۲} و همکارانش با راهبرد اتصال توالی آلبومین انسانی مهندسی شده (که میل ترکیبی بالاتری به گیرنده نوزادی قسمت قابل کریستاله‌شدن ایمنوگلوبولین‌ها داشت) به ترکیب دوگانه قطعات متغیر تک‌زنجیره‌ای علیه گیرنده فاکتور رشد اپیدرمی و CD3^{۴۳} نشان دادند که نیمه عمر پلاسمایی این ترکیب از ۰/۶ ساعت به ۳۷ ساعت قابل افزایش می‌باشد [۱۷]. در تحقیق مشابهی، روتمن^{۴۴} و همکاران با اتصال قسمت قابل کریستالیزه‌شدن IgG1 به نانوبادی ضد آمیلوئید^{۴۵} بهبود قابل ملاحظه‌ای را در پارامترهای

در مطالعات دیگر، محققان با استفاده طراحی و توسعه توالی‌های متصل‌شونده جدید مانند انواع نانوبادی‌ها، قطعات آنتی‌بادی و همچنین پروتئین‌های مهندسی‌شده، روش‌های جدیدی را با استفاده از همین سازوکار جهت بهبود خواص فارماکوکینتیک نانوبادی‌ها معرفی کرده‌اند. به‌طورمثال، هافمن^{۳۳} و همکارانش نشان دادند که اتصال نانوبادی‌ها به نانوبادی ضدآلبومین سبب کاهش ۳۷۶ برابری در پاکسازی^{۳۴} از خون شده و نیمه عمر نانوبادی را تا ۴/۹ روز در میمون نسبت به شکل غیرمتصل آن افزایش می‌دهد [۱۵]. در مطالعه‌ای دیگر، ونروی^{۳۵} و همکارانش در یک مطالعه پیش‌بالینی نشان دادند که اتصال نانوبادی ضدآلبومین به یک نانوبادی ضدگیرنده اینترلوکین شش^{۳۶}، منجر به افزایش نیمه عمر سرمی از ۴/۳ ساعت به ۶/۶ روز بعد از یک دُز تزریق داخل وریدی با غلظت ۱۰ میلی‌گرم بر کیلوگرم در میمون‌های نژاد *Cynomolgus* می‌شود. لازم به ذکر است که کارایی این دارو هم اکنون در مطالعات بالینی در حال بررسی می‌باشد [۱۶]. در مطالعه‌ای جدید در سال ۲۰۲۲ که توسط خانم هامباچ^{۳۷} و همکارانش انجام گردید، یک دیابادی^{۳۸} ضد CD38 و CD16 به نانوبادی ضدآلبومین متصل و اثرات ضدسرطانی آن علیه رده‌های سلولی میلوما و همچنین نمونه‌های

31 PEGylation

32 PASylation

33 Hoefman

34 Clearance

35 Van Roy

36 IL-6R

37 Hambach

38 Diabody

39 Unverdorben

40 Diabody

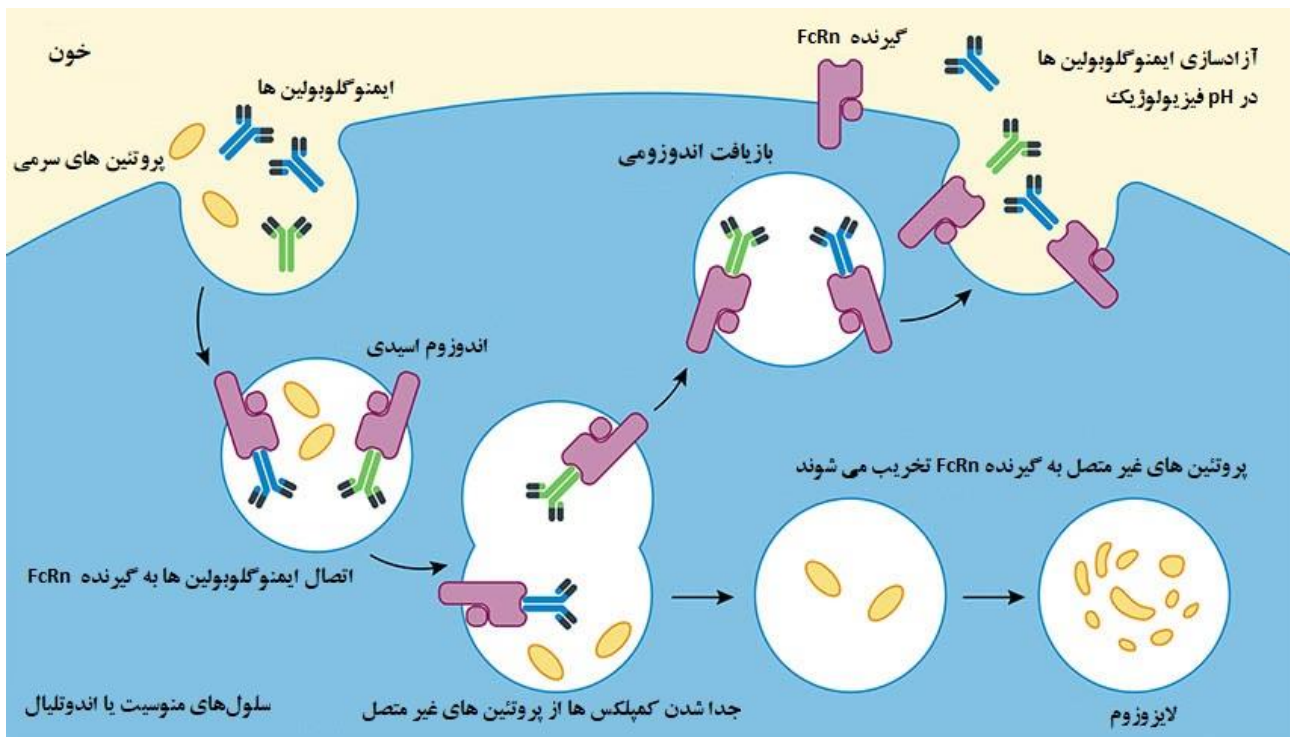
41 Bispecific single-chain diabody

42 Mandrup

43 Anti-EGFR nanobody-anti-CD3 scFv

44 Rotman

45 Anti-amyloid Nanobody-hIgG1-Fc

شکل ۲- افزایش نیمه عمر پلاسمایی ایمنوگلوبولین از طریق سازوکار بازگردش اندوزومی گیرنده نوزادی قسمت قابل کریستاله‌شدن ایمنوگلوبولین‌ها. آلبومین نیز از طریق اتصال قسمت سوم انتهای کربوکسیل خود به این گیرنده، نیمه عمر پلاسمایی بالایی دارد [۲۹].

بار سطحی کلی منفی به دلیل حضور پروتئوگلیکان‌های آنیونی موجود در ماتریکس خارج سلولی غشای پایه می‌باشد. بنابراین پروتئین‌های اسیدی بزرگ مانند آلبومین با قطر حدود ۹۰ آنگستروم^{۵۱} و نقطه ایزوالکتریک^{۵۲} حدود پنج (دارای بار منفی)، به مقدار کمتری از طریق فیلتراسیون کلیوی^{۵۳} از بدن دفع می‌گردند (شکل ۳) [۳۲]. بنابراین با سازوکار افزایش حجم هیدرودینامیکی می‌توان به کاهش میزان پاکسازی کلیوی و در نتیجه بهبود خواص فارماکوکینتیک نانوبادی‌ها دست یافت. از جمله این راهبردها می‌توان به اتصال شیمیایی با پلیمرهای مصنوعی، اتصال نو ترکیب با پپتیدهای شبه پلیمری و تکرار دوتایی^{۵۴} از توالی نانوبادی اشاره نمود که در ادامه به طور مفصل توضیح داده خواهند شد [۱۴].

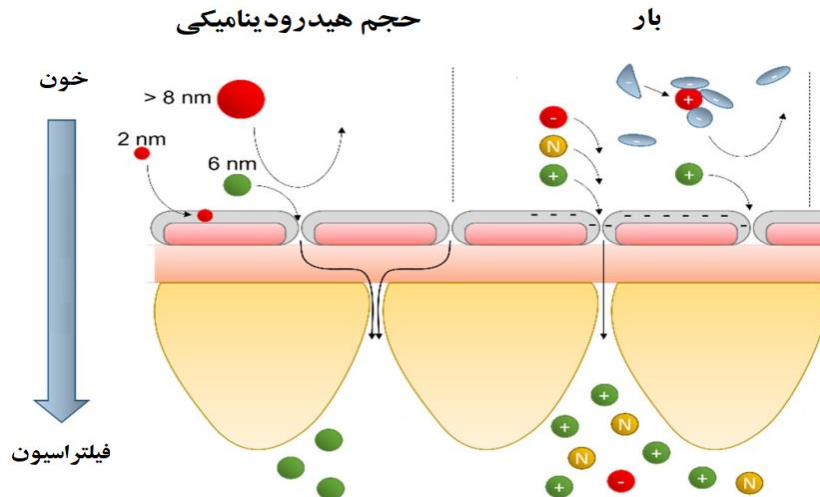
فارماکوکینتیک نانوبادی از قبیل حجم توزیع، پاکسازی کلیوی و غلظت حداکثر^{۴۶} در خون مشاهده کردند [۱۹]. در مطالعه جدید در سال ۲۰۲۳ توسط آقای لیو^{۴۷} و همکارانش، قسمت متصل‌شونده به ایمنوگلوبولین مشتق‌شده از پروتئین جی استرپتوکوک به انتهای کربوکسیلی یک نانوبادی اختصاصی علیه CD70 وصل گردید. نتایج مطالعه فارماکوکینتیک پس از تزریق وریدی به موش‌های BALB/c یک افزایش ۳۹ برابری در نیمه عمر انتهایی به همراه افزایش چشمگیر در معیار سطح زیر منحنی^{۴۸} از ۹۲۰ به ۳۲۵۶ را نشان داد [۱۸].

سازوکار افزایش حجم هیدرودینامیکی

مشخص شده است که اندازه منافذ گومرولی^{۴۹} در کپسول بومن^{۵۰} کلیه انسان در حدود ۶۰ آنگستروم بوده و همچنین دارای

⁵¹ Angstrom
⁵² Isoelectric point
⁵³ Renal filtration
⁵⁴ Dimerization

⁴⁶ Maximum concentration (C_{max})
⁴⁷ Liu
⁴⁸ Area Under Curve
⁴⁹ Glomerular pores
⁵⁰ Bowman's capsule

شکل ۳- فیلتراسیون کلیوی پروتئین‌ها در گلومرول‌های کلیه تابعی از اندازه (حجم هیدرودینامیکی) و بار آن‌ها می‌باشد [۲۶]. حرف N تعداد تکرار از توالی‌ها را نشان می‌دهد [۳۲].

با این حال، این فناوری با محدودیت‌هایی نیز همراه است که می‌توان به ضرورت انجام یک یا چند واکنش شیمیایی اضافه در مراحل تولید، مراحل خالص‌سازی بیشتر در فرآیندهای پایین دستی، تغییرات نامطلوب بر روی پروتئین مورد نظر مانند کاهش فعالیت بیولوژیکی^{۵۸} و تغییر نقطه ایزوالکتریک، قیمت بالای پلیمرهای فعال شده و ناهمگونی^{۵۹} ذاتی آن‌ها و مشکلات مرتبط در آنالیز فرم‌های پگیله، افزایش ویسکوزیته^{۶۰} محلول به دلیل اتصال پلیمر و به تبع آن مشکلات در هنگام تزریق این فرآورده، وجود شواهدی بر ایمن‌زاد بودن و عدم تجزیه این پلیمر در بدن که منتهی به جمع شدن در بافت‌هایی همچون بافت کلیه و تشکیل کیسه‌های واکوئلی در آن‌ها خواهد شد اشاره نمود. معمولاً واکنش اتصال پلیمر به پروتئین دارویی مرحله‌ای ظریف و حساس بوده که نیاز به اطلاعات کافی از خصوصیات فیزیکی-شیمیایی پروتئین مورد نظر دارد. علاوه بر این، واکنش اتصال و بهینه‌سازی شرایط آن، زمانبر و به مقدار زیادی از پروتئین اولیه با خلوص بالا نیاز دارد [۲۴]. از مطالعات انجام شده جهت افزایش نیمه عمر نانوبادی‌ها با این روش، می‌توان به مطالعات گسترده و گمیستر^{۶۱} و همکارانش اشاره نمود. در این مطالعات، پلیمر پلی‌اتیلن گلیکول با طول‌های مختلف و حالت‌های خطی و شاخه‌دار جهت بهبود خواص فارماکوکینتیکی^{۶۲} نانوبادی علیه

پگیلاسیون^{۵۵}

یک راهبرد جهت افزایش نیمه عمر با استفاده از افزایش حجم هیدرودینامیکی، اتصال شیمیایی نانوبادی‌ها به پلیمر مصنوعی پلی‌اتیلن گلیکول^{۵۶} می‌باشد [۳۳]. این فناوری به‌طور کلی، یک روش پذیرفته شده جهت افزایش نیمه عمر پروتئین‌ها می‌باشد و بطوری که چندین داروی از این دسته در بازار موجود می‌باشند. این پلیمر با تشکیل ساختارهای مارپیچ تصادفی^{۵۷} و همچنین حالیت ذاتی بالا، منجر به افزایش حجم هیدرودینامیکی زیست‌ملکول‌های فعال دارویی شده و در نتیجه سبب کاهش فیلتراسیون کلیوی آن‌ها می‌گردد [۳۴]. از آنجایی که این پلیمر بسیار هیدروفیل می‌باشد، وزن ملکولی پروتئین‌های پگیله از طریق اتصال به ملکول‌های آب به‌طور قابل ملاحظه‌ای افزایش می‌یابد بطوری که معمولاً وزن کلی نانوبادی پگیله از وزن مجموع پلیمر و نانوبادی نیز بسیار بیشتر است. مکان اتصال پلیمر، طول و تعداد زنجیره‌های جانبی آن، در تعیین تاثیر این پلیمر بر فعالیت زیستی نانوبادی بسیار مهم است [۳۵]. همچنین این پلیمر با ایجاد ممانعت فضایی مانع از تخریب پروتئین دارویی توسط پروتئازهای خون می‌گردد. علاوه بر این، به دلیل جذب آب محلولیت پروتئین‌های دارویی آگریز را نیز افزایش می‌دهد (شکل ۴) [۳۶].

⁵⁹ Polydispersity

⁶⁰ Viscosity

⁶¹ Vugmeyster

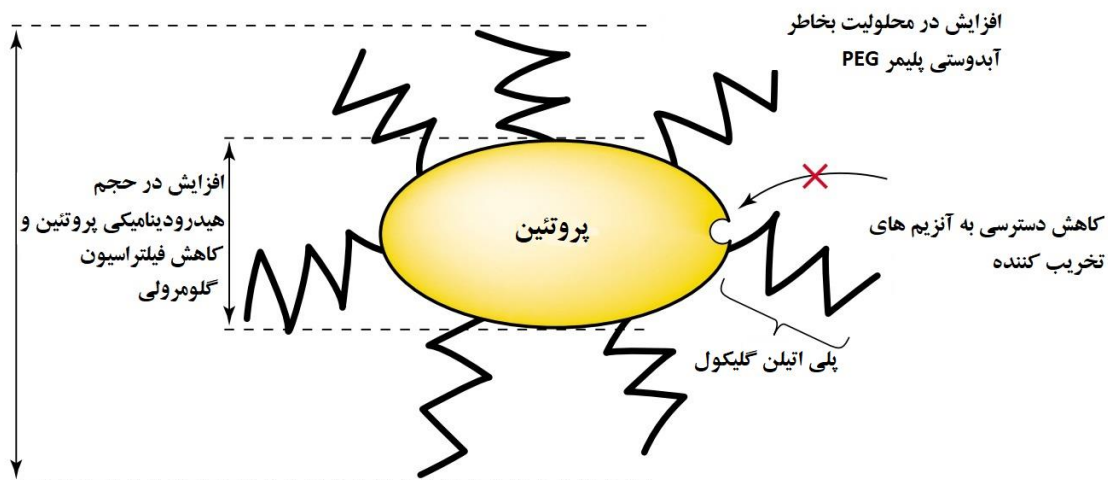
⁶² Pharmacokinetics properties

⁵⁵ PEGylation

⁵⁶ Polyethylene glycol (PEG)

⁵⁷ Random coil

⁵⁸ Bioactivity

شکل ۴- سازوکارهای پلیمر پلی اتیلن گلیکول جهت بهبود خواص فارماکوکینتیک پروتئین‌های دارویی [۳۶].

می‌تواند به‌طورمستقیم، در اثر ترجمه پروتئین نوترکیب اتصال یافته به توالی آمینواسیدی با استفاده از مهندسی ژنتیک تولید شود. در نتیجه، فیوژن پروتئین حاصل که دارای یک قسمت تاخوردۀ^{۶۷} و یک بخش بدون تاخوردگی می‌باشد، می‌تواند در یک مرحله در میزبان‌های میکروبی به‌صورت محلول تولید شود. ایده استفاده از توالی‌های پپتیدی تکراری فاقد ساختار جهت افزایش نیمه عمر پلاسمایی با مطالعه آنزیمی به‌نام ترانس سیالیداز^{۶۸} (در انگل *تریپانوزوما کروزی*)^{۶۹} دارای توالی‌های تکراری ۱۲ تایی شروع شد. آنزیم ترانس سیالیداز محتوی یک قسمت فعال با ۶۸۰ آمینواسید می‌باشد که به‌وسیله یک قسمت تکراری در انتهای کربوکسیلی به‌نام SAPA ادامه می‌یابد که خود از تکرارهای ۱۲ تایی آمینواسیدی تشکیل شده است. مطالعات فارماکوکینتیک در موش نشان داد که ترانس سیالیداز طبیعی که دارای ۱۳ تکرار از توالی DSSAHSTPSTPA می‌باشد پنج برابر نیمه عمر پلاسمایی طولانی‌تری نسبت به آنزیم نوترکیبی که این توالی از آن حذف شده بود را دارا می‌باشد [۳۷]. همچنین بار کلی منفی این توالی از طریق دافعه الکتروستاتیکی با غشای پایه گلومرولی، فرآیند فیلتراسیون کلیوی این پروتئین را به تعویق می‌اندازد. اما به‌دلیل ایمنی‌زایی بالای این توالی، امکان استفاده آن‌ها در پروتئین‌های دارویی وجود نداشت [۳۸، ۳۹]. این

فاکتور نکروز تومور^{۶۳} در موش نژاد B6CBAF1/J، رت نژاد Sprague-Dawley و میمون نژاد Cynomolgus، استفاده شد. نتایج این مطالعات نشان داد که پارامترهای فارماکوکینتیک در اثر اتصال پلیمر پلی اتیلن گلیکول ۲۰ کیلو دالتونی دوشاخه‌ای، به مقدار بیشتری نسبت به سایر پلیمرهای دیگر از جمله پلیمرهای خطی و کوتاه، افزایش می‌یابد [۲۲]. در مطالعه‌ای دیگر، پن^{۶۴} و همکارانش به پگیلاسیون یک آنتی بادی دو ویژگی متشکل از قسمت کریستالیزه‌شونده علیه CD3 و نانوبادی علیه آنتی ژن کارسینومریونیک^{۶۵} پرداختند که نتایج آن‌ها نشان‌دهنده افزایش ۱۲ برابری در نیمه عمر پلاسمایی فرم پگیله نسبت به فرم غیرپگیله بود [۲۱].

پیتیدهای شبه پلیمری

به‌طورعمده، پلی پیتیدهایی که از آمینواسیدهای طبیعی ساخته شده‌اند چندین مزیت را نسبت به پلی‌مرهای شیمیایی نظیر پلی اتیلن گلیکول دارند. نخست، آن‌ها توسط پروتئازها^{۶۶} تجزیه پذیر هستند که در نتیجه، سمیت پلیمر و یا تجمع در اندام‌ها (از جمله کلیه، طحال و یا کبد) و یا در سلول‌ها (به‌خصوص در ماکروفاژها) قابل انتظار نیست. ثانیاً، توالی آمینواسیدی به‌صورت ژنتیکی می‌تواند رمزدهی شود و بنابراین پروتئین فعال دارویی

⁶⁷ Folded

⁶⁸ Trans-sialidase

⁶⁹ *Trypanosoma cruzi*

⁶³ Tumor necrosis factor (TNF)

⁶⁴ Pan

⁶⁵ anti-CEA Nanobody/CD3 Fab bispecific antibody

⁶⁶ Proteases

توالی‌های غنی از گلايسين

توالی‌های غنی از گلايسين در محلول‌های آبی فاقد ساختار ثانویه می‌باشند [۵۰]. چون تکرارهای تشکیل‌یافته از آمینواسید گلايسين حلالیت پروتئین را کاهش می‌دهند، بنابراین در این توالی‌ها از آمینواسید سرین به‌منظور ایجاد پیوند هیدروژنی با ملکول‌های آب و افزایش حلالیت استفاده شده است. باین‌حال، تکرارهای طولانی از این آمینواسیدها سبب افزایش تجمع و رسوب پروتئین دارویی می‌شود، به‌طوری‌که توالی‌های تکراری بیش از ۲۰۰ تکرار آن قابل‌استفاده نیست و در نتیجه، استفاده از این توالی‌ها را در بالین محدود می‌نماید [۱۴].

توالی ایکس تن

این توالی پلی‌پپتیدی از آمینواسیدهای غیرتکراری بدون ساختار از گلايسين، آلانین، تیروزین، سرین، فیل‌آلانین و گلوتامیک اسید تشکیل شده است که تحت مالکیت شرکت Amunix می‌باشد. در این ساختار، از آمینواسیدهای هیدروفوب مانند تریتوفان، لوسین، ایزولوسین و والین که منجر به تجمع پروتئین^{۷۸} و تحریک سیستم ایمنی می‌شوند، اجتناب شده است. نشان داده شده است که تکرارهای توالی PESTAG سبب کاهش تجمع، افزایش حلالیت و افزایش پایداری پروتئین در برابر دما می‌شوند [۵۱، ۲۸]. باین‌حال این توالی اغلب موجب کاهش فعالیت زیستی پروتئین دارویی می‌شود. در این فناوری، به‌دلیل حضور آمینواسید گلوتامیک اسید، افزایش نیمه عمر پلاسمایی پروتئین دارویی با القاء بار منفی علاوه بر سازوکار افزایش حجم هیدرودینامیکی نیز صورت می‌گیرد [۲۸].

توالی پاس

مطالعات نشان داده اند که توالی‌های تکراری از سه آمینواسید کوچک پرولین، آلانین و سرین (به‌اختصار پاس) منجر به ساخت پلی‌پپتیدهای آبدوست طولانی با حلالیت بالا می‌شود که دارای ویژگی‌های بیوفیزیکی مانند حجم هیدرودینامیکی بالا و تشکیل ساختارهای مارپیچ تصادفی مشابه با پلیمر پلی‌اتیلن گلیکول می‌باشند. برای طراحی این توالی از آلفا-ال آمینواسیدهای

مشکل به‌وسیله مهندسی پروتئین و طراحی یک توالی مشتق از SAPA که ایمنی‌زایی بسیار پایینی را داشت و درعین‌حال قادر به حفظ ویژگی افزایش نیمه عمر پلاسمایی بود برطرف شد. مطالعات متعددی دیگری برای طراحی و ارزیابی توالی‌های جدید صورت پذیرفته است که به‌طور خلاصه در جدول ۲ آورده شده‌اند [۴۶-۴۰، ۱۴، ۱۲].

پلیمرهای شبه‌ژلاتین

پلی‌پپتیدهای شبه ژلاتین، حاوی تکرارهای Gly-X_{aa}-Y_{aa} بوده که در آن، X_{aa} اغلب پرولین و Y_{aa} اغلب هیدروکسی‌پرولین می‌باشد. سوکسینیل‌شدن^{۷۰} طبیعی ژلاتین در سلول از طریق گروه آمینوی اسیلون^{۷۱} آمینواسید لایزین باعث افزایش آب دوستی این پلیمر و کاهش نقطه ایزو الکتریک^{۷۲} آن می‌شود. همچنین نیروی دافعه الکتروستاتیکی^{۷۳} میان بارهای منفی گروه‌های کربوکسیل در زنجیره‌های جانبی این پلیمر باعث افزایش حجم ملکول به‌صورت ساختار مارپیچ تصادفی می‌شود. بنابراین، ژلاتین سوکسینیل‌شده یک ملکول ایده‌ال برای استفاده در افزایش نیمه عمر پلاسمایی داروهای نوترکیب دارویی که قابلیت تحمل در انسان را هم دارد، شده است [۴۲].

پلیمرهای شبه‌الاستین

الاستین پروتئین تشکیل‌دهنده ماتریکس خارج سلولی^{۷۴} بسیاری از بافت‌ها نظیر پوست می‌باشد. این پروتئین از پیش‌ساز تروپوالاستین^{۷۵} که از قسمت‌های تکراری آبدوست غنی از لایزین و آلانین و یک قسمت آبگریز الاستومریک^{۷۶} می‌باشد، تشکیل شده است. پلیمرهای شبه‌الاستین از تکرارهای VPGXG تشکیل شده‌اند که X می‌تواند هر آمینواسیدی به‌غیر از پرولین باشد [۴۷، ۴۸]. باین‌حال مطالعات نشان داده‌اند که اتصال پروتئین‌های دارویی به پلیمرهای شبه‌الاستین منجر به تجمع^{۷۷} پروتئین در دمای ۳۲ درجه سانتیگراد (دمای بدن)، تخریب توسط پروتئازهای داخل سلولی و کاهش فعالیت زیستی می‌شود [۴۹].

⁷⁵ Tropoelastin

⁷⁶ Elastomeric

⁷⁷ Aggregation

⁷⁸ Aggregation

⁷⁰ Succinylation

⁷¹ Amino-epsilon

⁷² Isoelectric point

⁷³ Electrostatic repulsion

⁷⁴ Extracellular matrix (ECM)

جدول ۲- پپتیدهای شبه پلیمری مورد استفاده برای افزایش نیمه‌عمر پروتئین‌های نوترکیب دارویی

منبع	ترکیب آمینواسیدی	پپتید شبه پلیمری
[۴۰، ۴۱]	(SSAHSTPSTPA)n	SAPA تکرارهای
[۱۲، ۴۲]	(GXZ)n	پلیمرهای شبه ژلاتین ^{۷۹}
[۱۴، ۴۳]	(VPGXG)n	پلیمرهای شبه الاستین ^{۸۰}
[۴۴]	(GGGG)n	توالی‌های غنی از گلايسين ^{۸۱}
[۴۵]	P,E,S,T,A,G	توالی ایکس تن ^{۸۲}
[۴۶]	P, A, S	توالی پاس ^{۸۳}

پایین‌دستی طولانی و دشوار در مقایسه با روش پگیلاسیون بدست می‌آید. بررسی‌های انجام شده نشان داده است که با اتصال توالی پاس به پروتئین، مدت زمان ماندگاری در پلاسما از ۱۰ الی ۱۰۰ برابر افزایش می‌یابد به طوری که هر چه قدر طول این توالی بیشتر باشد مدت زمان ماندگاری در خون نیز بیشتر خواهد بود [۵۲] (شکل ۵).

توالی پاس می‌تواند از قسمت انتهایی آمینی، انتهای کربوکسیلی و یا هر دو سمت به پروتئین دارویی متصل شود که این امر بر اساس مناطق درگیر در برهمکنش با گیرنده تعیین می‌گردد [۴۶]. از دیگر مزایای این توالی تکراری می‌توان به فقدان خاصیت ایمنی‌زایی، عدم تغییر قابل‌ملاحظه در نقطه ایزوالکتریک نانوبادی، عدم تجمع در کلیه و مقاوم‌بودن این توالی نسبت به پروتئین‌های پلاسما اشاره کرد [۴۶]. ثبت اختراع این فناوری در سال ۲۰۱۱ تحت مالکیت شرکت XL-protein GmbH انجام شده و اکنون برای پروتئین‌های درمانی مختلف در فازهای پیش‌بالینی تحت بررسی می‌باشند. در مطالعه‌ای که در آزمایشگاه گروه ما بروی نانوبادی‌ها انجام شد، میزان بهبود خواص فارماکوکینتیک نانوبادی علیه فاکتور رشد اندوتلیال عروق خونی با استفاده از روش پسپلاسیون بررسی

آبدوست^{۸۴} استفاده شده است. جهت ایجاد ساختار ماریچ تصادفی، آمینواسیدهای طوری انتخاب شدند که زنجیره‌های جانبی آن‌ها تمایل پایینی برای واکنش درون‌ملکولی با دیگر آمینواسیدهای در پلی‌پپتید داشته باشند. بنابراین تمام آمینواسیدهای آبگریز، آمینواسیدهای دارای بار در زنجیره جانبی مانند اسپاراژین و گلوتامین به دلیل تمایل به تشکیل ساختارهای خودتجمعی^{۸۵} و همچنین نقش آن‌ها در ایجاد برخی بیماری‌ها مانند هانگینتون^{۸۶} حذف شدند. آمینواسید هیستیدین به دلیل توانایی اتصال به فلز و آمینواسید گلايسين به دلیل حلالیت پایین حذف شدند. در نهایت، سه آمینواسید پرولین، آلانین و سرین به دلیل خاصیت هیدروفیلی بالا در ترکیب با یکدیگر و با نسبت‌های خاص انتخاب شدند. علاوه بر این وجود گروه ایمینواسید^{۸۷} در آمینواسید پرولین به دلیل ایزومریزاسیون سیس-ترانس^{۸۸} باعث افزایش درجه آزادی و افزایش آنتروپی^{۸۹} در کانفورماسیون اسکلت^{۹۰} پروتئین‌های تانخورده^{۹۱} می‌شود. در روش پسپلاسیون توالی نوکلئوتیدی متشکل از تکرارهای ۱۰۰-۶۰۰ آمینواسیدی پرولین، آلانین و سرین به پروتئین موردنظر به صورت ژنتیکی متصل شده و بعد از واردنمودن در وکتور بیانی^{۹۲} مناسب، پروتئین موردنظر بدون نیاز به فرآیندهای

79 Gelatin-like polymers

80 Elastin-like polymers

81 Glycine Rich Homo Amino acids (HAP)

82 X-TEN

83 PAS sequence

84 Hydrophilic alpha-L- amino acids

85 Self-assembly

86 Huntington's disease

87 Imino-acid groups

88 Cis-trans isomerization

89 Entropy

90 Back-bone conformation

91 Unfolded-proteins

92 Expression vector

گردید. هر دو مطالعه نشان داد که نیمه عمر سرمی نانوبادی در اثر اتصال توالی پاس شماره یک با تکرار ۲۰۰ تایی و توالی جدید پاس ۲۰۸ حدود ۱۴ برابر افزایش می‌یابد [۱۴، ۷]. علاوه بر این، نتایج ایزوالکتروفوکوسینگ^{۹۳} نشان داد که تغییری در بار نانوبادی و حرکت آن در میدان الکتریکی وجود ندارد. این ویژگی‌ها، یعنی عدم تاثیر توالی پاس بر روی بار نانوبادی یکی دیگر از مزایای این پلی‌پپتید می‌باشد [۳۱]. همچنین مطالعات ساختار ثانویه نشان‌دهنده افزایش در ساختار مارپیچ تصادفی در فرم پسیله نانوبادی بود که تاییدکننده انعطاف پذیری توالی پاس و افزایش بیش‌ازحد معمول حجم ماکرومولکول در مقایسه با نانوبادی غیرپسیله می‌باشد. نتایج بررسی میل تمایلی به روش رزونانس پلاسمون سطحی^{۹۴} نیز نشان‌دهنده عدم تغییر در ثابت اتصال نانوبادی^{۹۵} به گیرنده خود بعد از اتصال به توالی پاس بود. این پدیده بسیار قابل‌تأمل بوده، زیرا مانع کاهش فعالیت زیستی نانوبادی بعد از اتصال به توالی پپتیدی پاس می‌شود. هر دو مطالعه نشان داد که نانوبادی‌های متصل به توالی پاس شماره یک با تکرار ۲۰۰ تایی و توالی پاس ۲۰۸ می‌توانند به‌طور مساوی و مشابه با پروتئین طبیعی از تکثیر سلول‌های سرطان سینه (MDA-MB-231) که گیرنده فاکتور رشد اندوتلیال عروقی شماره دو^{۹۶} را بر روی سطح شان بیان می‌کنند، جلوگیری می‌کنند [۵۴، ۵۳].

تکرار چندتایی از توالی نانوبادی

تکرار دوتایی^{۹۷} یا چند تایی (چند ظرفیتی)^{۹۸} از توالی نانوبادی، روش دیگری است که از طریق افزایش حجم هیدرودینامیکی، منجر به افزایش نیمه عمر پلاسمایی می‌شود. این روش شامل اتصال دو یا چند نانوبادی یکسان یا ناهمگون به یکدیگر و یا به یک پروتئین که توانایی تشکیل ساختارهای فرامولکولی^{۹۹} را دارد از طریق ژنتیکی انجام می‌پذیرد. این اتصال در نهایت به دلیل افزایش حجم هیدرودینامیکی مولکول، سبب افزایش نیمه عمر پلاسمایی نانوبادی مورد نظر می‌گردد. در

¹⁰¹ Dose-dependent

¹⁰² Human umbilical vein endothelial cells (HUVEC)

¹⁰³ Vermeire

¹⁰⁴ Anti-death receptor 5 nanobody

¹⁰⁵ Fan

¹⁰⁶ Ferritin

¹⁰⁷ Fluorescein isothiocyanate

¹⁰⁸ Fenobody

⁹³ Isoelectric focusing

⁹⁴ Surface plasmon resonance (SPR)

⁹⁵ Equilibrium constant (KD)

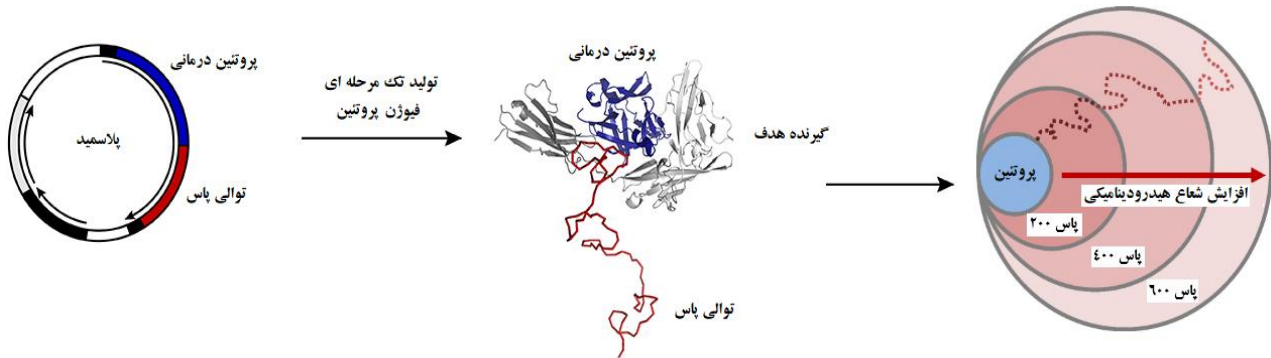
⁹⁶ Vascular endothelial growth factor receptor 2 (VEGFR2)

⁹⁷ Dimer

⁹⁸ Multivalent

⁹⁹ Supramolecular structures

¹⁰⁰ Molecular dynamics simulation

شکل ۵- مراحل تولید پروتئین متصل به توالی پاس به منظور افزایش زمان ماندگاری پروتئین دارویی در خون. ابتدا توالی پاس به صورت ژنتیکی به توالی پروتئین دارویی متصل و در وکتور بیانی کلون می‌گردد. سپس سازه بیانی در سلول پروکاریوتی و یا یوکاریوتی بیان می‌شود. توالی پاس متصل شده پس از تزریق دارو در بدن، منجر به افزایش حجم هیدرودینامیکی و در نتیجه منجر به افزایش زمان ماندگاری پروتئین دارویی در خون می‌شود [۴۶].

آینده‌نگری

همانگونه که ذکر شد یکی از مهمترین مشکلات نانوبادی‌ها خواص فارماکوکینتیکی ضعیف به‌ویژه نیمه عمر سرمی پایین آن‌ها بوده که راهکارهایی جهت غلبه بر این محدودیت توسط شرکت‌های داروسازی پیشنهاد شده است. به‌صورت تجاری، شرکت Ablynx با اتصال نانوبادی به آلبومین، شرکت Pfizer با استفاده از فناوری پگیلاسیون، شرکت Amunix با استفاده از فناوری ایکس تن و شرکت XL-protein GmbH با استفاده از فناوری پسیلاسیون در حال توسعه پروتئین‌های درمانی جدید با خواص فارماکوکینتیکی بهبودیافته می‌باشند. از آنجایی که نانوبادی‌ها با نام فناوری NANOBODY® تحت مجوز شرکت Ablynx و هولدینگ Sanofi هستند، این شرکت با همکاری و تامین مالی سایر شرکت‌ها و با استفاده از فناوری‌های ذکر شده مانند اتصال به آلبومین، نانوبادی علیه آلبومین، پگیلاسیون و چندظرفیتی کردن، در حال توسعه نانوبادی‌های درمانی جدید با خواص فارماکوکینتیکی بهبودیافته در فازهای مختلف مطالعات بالینی می‌باشد. جدول ۳، نانوبادی‌هایی که از طریق دو مکانیسم بازگردش اندوزومی گیرنده نوزادی و افزایش حجم هیدرودینامیکی وارد فازهای مطالعات بالینی شده و یا تایید گردیده‌اند را به‌طور خلاصه نشان می‌دهد.

همانطور که در جدول ۳ مشاهده می‌شود، از لحاظ هزینه تولید، فرآیندهای پایین دستی، آزمون‌های کنترل کیفی و همچنین عوارض جانبی احتمالی، استفاده از چندظرفیتی کردن و

پپتیدهای شبه‌پلیمری افق جدیدی را در افزایش نیمه عمر پلاسمایی نانوبادی‌ها باز کرده‌اند. البته ذکر این نکته ضروری می‌باشد از آنجایی که این توالی‌ها تکراری هستند، نیاز به مهندسی و توسعه میزبان‌های بیانی پروکاریوتی و یوکاریوتی دارای مقادیر بالای اسید ریبونوکلئیک‌های انتقال‌دهنده^{۱۰۹} آمینواسیدهای تکراری و همچنین محیط کشت‌های اختصاصی در مقیاس صنعتی ضروری می‌باشد.

سپاسگزاری

نویسندگان از معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی آجا، دانشگاه علوم پزشکی کاشان و انستیتو پاستور ایران به دلیل حمایت از این مطالعه تشکر می‌نمایند.

ملاحظات مالی

ندارد.

تعارض در منافع

نویسندگان این مقاله تعارض در منافع ندارند.

نقش نویسندگان

ف.خ.: نگارش مقاله، م.س.: نگارش مقاله، ر.آ.ک.: نگارش، ویرایش و اصلاح مقاله.

¹⁰⁹ Transfer ribonucleic acid (tRNA)

جدول ۳- فهرست نانوبادی‌هایی که خواص فارماکو کینتیکی آن‌ها از طریق دو سازوکار بازگردش اندوزومی گیرنده نوزادی و افزایش حجم هیدرودینامیکی بهبود یافته و وارد مراحل مختلف مطالعات بالینی شده و یا تایید گردیده‌اند

اسم ترکیب	بیماری	پروتئین هدف	ساختار نانوبادی	مرحله بالینی	منبع
ALX-0061	آرتریت روماتوئید	گیرنده اینترلوکین ۶	نانوبادی دو ظرفیتی متصل به آلبومین	۲	[۵۵]
ALX-0061	لوپوس اریتماتوسوس سیستمیک	گیرنده اینترلوکین ۶	نانوبادی دو ظرفیتی متصل به آلبومین	۲	[۵۶]
ATN-103	آرتریت روماتوئید	فاکتور نکروز تومور	نانوبادی سه ظرفیتی متصل به آلبومین	۲	[۵۷]
ALX-0761	پسوریازیس	اینترلوکین ۱۷ نوع A و F	نانوبادی دو ویژگی سه ظرفیتی		
ALX-0761	پسوریازیس	اینترلوکین ۱۷ نوع A و F	نانوبادی متصل به آلبومین	۲	[۵۸]
M1095	پسوریازیس	اینترلوکین ۱۷ نوع A و F	نانوبادی دو ویژگی دو ظرفیتی		
Caplacizumab	پورپورای ترومبوتیک ترومبوسیتوپنیک	فاکتور فون ویلبراند	نانوبادی تک ویژگی دو ظرفیتی	تایید	[۵۹]
ALX-0171	عفونت ویروس سنسیشیال تنفسی	گلیکوپروتئین همجوشی ویروس سنسیشیال تنفسی	نانوبادی تک ویژگی سه ظرفیتی	۲	[۶۰]
ALX-0651	افراد سالم	گیرنده کمو کاین C-X-C نوع ۴	نانوبادی دو ویژگی دو ظرفیتی	۱	[۶۱]
BI836880	تومورهای جامد	آنژیوپوئین / فاکتور رشد اندوتلیال عروقی	نانوبادی دو ویژگی دو ظرفیتی	۱	[۶۲]
KN046	سرطان ریه غیر سلولی سنگفرشی	لیگاند مرگ برنامه‌ریزی شده ۱ / پروتئین مرتبط با لنفوسیت T سیتوتوکسیک ۴	نانوبادی دو ویژگی چهار ظرفیتی	۳	[۶۳]
KN046	کارسینوم کبدی پیشرفته	لیگاند مرگ برنامه‌ریزی شده ۱ / پروتئین مرتبط با لنفوسیت T سیتوتوکسیک ۴	نانوبادی دو ویژگی چهار ظرفیتی	۱	[۶۴]
KN035	کارسینوم سلول‌های کبد	لیگاند مرگ برنامه‌ریزی شده ۱	نانوبادی تک ویژگی دو ظرفیتی	۱	[۶۵]
M6495	آرتروز علامت‌دار زانو	متالوپپتیداز آدام با ترومبوسپوندين ۱ نوع ۱ موتیف ۵	نانوبادی دو ویژگی دو ظرفیتی	۲	[۶۶]
PF-05230905	آرتریت روماتوئید	فاکتور نکروز تومور آلفا	نانوبادی دو ظرفیتی پگیله‌شده	۱	[۶۷]

فهرست منابع

- [1] Grilo AL, Mantalaris A, The increasingly human and profitable monoclonal antibody market. *Trends Biotechnol* 37 (2019) 9-16.
- [2] Jin S, Sun Y, Liang X, Gu X, Ning J, Xu Y, Chen S, Pan L, Emerging new therapeutic antibody derivatives for cancer treatment. *Signal Transduct Target Ther* 7 (2022) 39.
- [3] Pirkalkhoran S, Grabowska WR, Kashkoli HH, Mirhassani R, Guiliano D, Dolphin C, Khalili H, Bioengineering of Antibody Fragments: Challenges and Opportunities. *Bioengineering* 10 (2023) 122.
- [4] Nelson AL, Antibody fragments: hope and hype. In: MABs, Taylor & Francis, 2010: 77-83.
- [5] Herrington-Symes AP, Farys M, Khalili H, Brocchini S, Antibody fragments: Prolonging circulation half-life special issue-antibody research. *Adv Biosci Biotechnol* 4 (2013) 689-698.
- [6] Mei Y, Chen Y, Sivaccumar JP, An Z, Xia N, Luo W, Research progress and applications of nanobody in human infectious diseases. *Front pharmacol* 13 (2022) 963978.
- [7] Asaadi Y, Jouneghani FF, Janani S, Rahbarizadeh F, A comprehensive comparison between camelid nanobodies and single chain variable fragments. *Biomark Res* 9 (2021) 1-20.
- [8] Mendoza MN, Jian M, King MT, Brooks CL, Role of a noncanonical disulfide bond in the stability, affinity, and flexibility of a VHH specific for the *Listeria* virulence factor InlB. *Protein Sci* 29(2020) 1004-1017.
- [9] Berland L, Kim L, Abousaway O, Mines A, Mishra S, Clark L, Hofman P, Rashidian M, Nanobodies for medical imaging: about ready for prime time? *Biomolecules* 11 (2021) 637.
- [10] Haq IU, Chaudhry WN, Akhtar MN, Andleeb S, Qadri I, Bacteriophages and their implications on future biotechnology: a review. *Virologia* 9 (2012) 9.
- [11] Sun S, Ding Z, Yang X, Zhao X, Zhao M, Gao L, Chen Q, Xie S, Liu A, Yin S, Nanobody: a small antibody with big implications for tumor therapeutic strategy. *Int J Nanomedicine* 16 (2021) 2337-2356.
- [12] Hutanu D, Darie C, Trends in characterization of PEGylated proteins by mass spectrometry. *Mod Chem Appl* 2 (2014) 10.4172/2329-6798.1000128.
- [13] Kontermann RE, Alternative antibody formats. *Curr Opin Mol Ther* 12 (2010) 176-183.
- [14] Kontermann R, Therapeutic proteins: strategies to modulate their plasma half-lives. John Wiley & Sons, 2012: 1-70.
- [15] Hoefman S, Ottevaere I, Baumeister J, Sargentini-Maier ML, Pre-clinical intravenous serum pharmacokinetics of albumin binding and non-half-life extended Nanobodies®. *Antibodies* 4 (2015) 141-156.
- [16] Van Roy M, Ververken C, Beirnaert E, Hoefman S, Kolkman J, Vierboom M, Breedveld E, Poelmans S, Bontinck L, Hemeryck A, The preclinical pharmacology of the high affinity anti-IL-6R Nanobody® ALX-0061 supports its clinical development in rheumatoid arthritis. *Arthritis Res Ther* 17 (2015) 135.
- [17] Mandrup OA, Ong SC, Lykkemark S, Dinesen A, Rudnik-Jansen I, Dagnæs-Hansen NF, Andersen JT, Alvarez-Vallina L, Howard KA, Programmable half-life and anti-tumour effects of bispecific T-cell engager-albumin fusions with tuned FcRn affinity. *Commun Biol* 4 (2021) 310.
- [18] Liu C, Li J, Hu Q, Xu X, Zhang X, Generation of a CD70-Specific Fusion Nanobody with IgG Recruiting Capacity for Tumor Killing. *Int J Nanomedicine* 18(2023) 3325-3338.
- [19] Rotman M, Welling MM, van den Boogaard ML, Moursel LG, van der Graaf LM, van Buchem MA, van der Maarel SM, van der Weerd L, Fusion of hIgG1-Fc to ¹¹¹In-anti-amyloid single domain antibody fragment VHH-pa2H prolongs blood residential time in APP/PS1 mice but does not increase brain uptake. *Nucl Med Biol* 42 (2015) 695-702.
- [20] Unverdorben F, Färber-Schwarz A, Richter F, Hutt M, Kontermann RE, Half-life extension of a single-chain diabody by fusion to domain B of staphylococcal protein A. *Protein Eng Des Sel* 25 (2012) 81-88.
- [21] Pan H, Liu J, Deng W, Xing J, Li Q, Wang Z, Site-specific PEGylation of an anti-CEA/CD3 bispecific antibody improves its antitumor efficacy. *Int J Nanomedicine* 13 (2018) 3189-3201.
- [22] Vugmeyster Y, Entrican CA, Joyce AP, Lawrence-Henderson RF, Leary BA, Mahoney CS, Patel HK, Raso SW, Olland SH, Hegen M, Pharmacokinetic, biodistribution, and biophysical profiles of TNF nanobodies conjugated to linear or branched poly (ethylene glycol). *Bioconjug Chem* 23 (2012) 1452-1462.
- [23] Khodabakhsh F, Norouzian D, Vaziri B, Ahangari Cohan R, Sardari S, Mahboudi F, Behdani M, Mansouri K, Mehdizadeh A, Development of a novel nano-sized anti-VEGFA nanobody with enhanced physicochemical and pharmacokinetic properties. *Artif Cells Nanomed Biotechnol* 46 (2018) 1402-1414.
- [24] Khodabakhsh F, Salimian M, Mehdizadeh A, Khosravy MS, Vafabakhsh A, Karami E, Ahangari Cohan R, New proline, alanine, serine repeat sequence for pharmacokinetic enhancement of anti-VEGF single-domain antibody. *J Pharmacol Exp Ther* 375 (2020) 69-75.
- [25] Khodabakhsh F, Salimian M, Ziaee P, Kazemi-Lomedasht F, Behdani M, Ahangari Cohan R, Designing and development of a tandem bivalent nanobody against VEGF165. *Avicenna J Med Biotechnol* 13 (2021) 58-64.
- [26] Fan K, Jiang B, Guan Z, He J, Yang D, Xie N, Nie G, Xie C, Yan X, Fenobody: a ferritin-displayed nanobody with high apparent affinity and half-life extension. *Anal Chem* 90(2018) 5671-5677.
- [27] Vermeire G, De Smidt E, Casteels P, Geukens N, Declerck P, Hollevoet K, DNA-based delivery of anti-DR5 nanobodies improves exposure and anti-tumor efficacy over protein-based administration. *Cancer Gene Ther* 28(2021) 828-838.
- [28] Binder U, Skerra A, Half-life extension of therapeutic proteins via genetic fusion to recombinant PEG mimetics. In: Therapeutic Proteins: Strategies to Modulate Their Plasma Half-Lives. John Wiley & Sons, 2012: 63-80.
- [29] Roopenian DC, Christianson GJ, Sproule TJ, Brown AC, Akilesh S, Jung N, Petkova S, Avanesian L, Choi EY, Shaffer DJ, Eden PA, Anderson CL, The MHC class I-like IgG receptor controls perinatal IgG

- transport, IgG homeostasis, and fate of IgG-Fc-coupled drugs. *J Immunol* 170 (2003) 3528-3533.
- [30] Schmidt SR, Fusion protein technologies for biopharmaceuticals: applications and challenges. 7(3) (2015) 456-460.
- [31] Hambach J, Fumey W, Stähler T, Gebhardt AJ, Adam G, Weisel K, Koch-Nolte F, Bannas P, Half-Life Extended Nanobody-Based CD38-Specific Bispecific Killer-cell Engagers Induce Killing of Multiple Myeloma Cells. *Front Immunol* 13(2022) 838406, 10.3389/fimmu.2022.838406.
- [32] Hauser PV, Chang H-M, Yanagawa N, Hamon M, Nanotechnology, nanomedicine, and the kidney. *Appl Sci* 11(2021) 7187.
- [33] Ahangari Cohan R, Madadkar-Sobhani A, Khanahmad H, Roohvand F, Aghasadeghi MR, Hedayati MH, Barghi Z, Ardestani MS, Inanlou DN, Norouzian D, Design, modeling, expression, and chemoselective PEGylation of a new nanosize cysteine analog of erythropoietin. *Int J Nanomedicine* 6 (2011) 1217-1227.
- [34] Pasut G, Veronese FM, State of the art in PEGylation: the great versatility achieved after forty years of research. *J Control Release* 161 (2012) 461-472.
- [35] Zuma LK, Gasa NL, Makhoba XH, Pooe OJ, Protein PEGylation: Navigating Recombinant Protein Stability, Aggregation, and Bioactivity. *Biomed Res Int* 2022 (2022) 8929715.
- [36] Khodabakhsh F, Salimian M, Hedayati MH, Ahangari Cohan R, Norouzian D, Challenges and advancements in the pharmacokinetic enhancement of therapeutic proteins. *Prep Biochem Biotechnol* 51 (2021) 519-529.
- [37] Buscaglia CA, Alfonso J, Campetella O, Frasch AC, Tandem amino acid repeats from *Trypanosoma cruzi* shed antigens increase the half-life of proteins in blood. *Blood* 93 (1999) 2025-2032.
- [38] Affranchino J, Ibañez CF, Luquetti AO, Rassi A, Reyes MB, Macina RA, Åslund L, Pettersson U, Frasch AC, Identification of a *Trypanosoma cruzi* antigen that is shed during the acute phase of Chagas' disease. *Mol Biochem Parasitol* 34 (1989) 221-228.
- [39] Buscaglia CA, Campetella O, Leguizamón MS, Frasch AC, The repetitive domain of *Trypanosoma cruzi* transsialidase enhances the immune response against the catalytic domain. *J Infect Dis* 177 (1998) 431-436.
- [40] Alvarez P, Buscaglia CA, Campetella O, Improving protein pharmacokinetics by genetic fusion to simple amino acid sequences. *J Biol Chem* 279 (2004) 3375-3381.
- [41] Haq IU, Chaudhry WN, Akhtar MN, Andleeb S, Qadri I, Bacteriophages and their implications on future biotechnology: a review. *Virology* 9 (2012) 1-8.
- [42] Kojima Y, Haruta A, Imai T, Otagiri M, Maeda H, Conjugation of Cu, Zn-superoxide dismutase with succinylated gelatin: pharmacological activity and cell-lubricating function. *Bioconjug Chem* 4 (1992) 490-498.
- [43] Mahmood I, Interspecies pharmacokinetic scaling: Principles and application of allometric scaling. 1st ed. Rockville, MD: Pine House, 2005.
- [44] Fagnani R, Halpern S, Hagan M, Altered pharmacokinetic and tumour localization properties of Fab'fragments of a murine monoclonal anti-CEA antibody by covalent modification with low molecular weight dextran. *Nucl Med Commun* 16 (1995) 362-369.
- [45] Dennis MS, Zhang M, Meng YG, Kadkhodayan M, Kirchhofer D, Combs D, Damico LA, Albumin binding as a general strategy for improving the pharmacokinetics of proteins. *J Biol Chem* 277 (2002) 35035-35043.
- [46] Schlapschy M, Binder U, Börger C, Theobald I, Wachinger K, Kisling S, Haller D, Skerra A, PASylation: a biological alternative to PEGylation for extending the plasma half-life of pharmaceutically active proteins. *Protein Eng Des Sel* 26 (2013) 489-501.
- [47] MacEwan SR, Chilkoti A, Elastin-like polypeptides: Biomedical applications of tunable biopolymers. *Pept Sci* 94 (2010) 60-77.
- [48] Kim W, Chaikof EL, Recombinant elastin-mimetic biomaterials: emerging applications in medicine. *Adv Drug Deliv Rev* 62 (2010) 1468-1478.
- [49] Bette H, Liu W, Zalutsky MR, Chilkoti A, Kraus VB, Setton LA, A thermally responsive biopolymer for intra-articular drug delivery. *J Control Release* 115 (2006) 175-182.
- [50] Schlapschy M, Theobald I, Mack H, Schottelius M, Wester H-J, Skerra A, Fusion of a recombinant antibody fragment with a homo-amino-acid polymer: effects on biophysical properties and prolonged plasma half-life. *Protein Eng Des Sel* 20 (2007) 273-284.
- [51] Schellenberger V, Wang C-w, Geething NC, Spink BJ, Campbell A, To W, Scholle MD, Yin Y, Yao Y, Bogin O, A recombinant polypeptide extends the in vivo half-life of peptides and proteins in a tunable manner. *Nat Biotechnol* 27 (2009) 1186-1190.
- [52] Resmi A, Jijo V, Polypeptides: PASylation and XTEN. In: Engineering of Biomaterials for Drug Delivery Systems: Beyond Polyethylene Glycol. Woodhead Publishing, 2018: 299-315.
- [53] Mandler CT, Friedrich L, Laitinen I, Schlapschy M, Schwaiger M, Wester H-J, Skerra A, High contrast tumor imaging with radio-labeled antibody Fab fragments tailored for optimized pharmacokinetics via PASylation. In: MAbs. Taylor & Francis, 2015.
- [54] Harari D, Kuhn N, Abramovich R, Sasson K, Zozulya AL, Smith P, Schlapschy M, Aharoni R, Köster M, Eilam R, Enhanced in vivo efficacy of a type I interferon superagonist with extended plasma half-life in a mouse model of multiple sclerosis. *J Biol Chem* 289 (2014) 29014-29029.
- [55] Ablynx, An open-label extension study assessing the long-term efficacy and safety of ALX-0061 in subjects with rheumatoid arthritis. [2019]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT02518620>.
- [56] Ablynx, A phase II study to evaluate safety and efficacy of ALX-0061 in subjects with systemic lupus erythematosus. [2019]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT02437890>.
- [57] Ablynx, Study evaluating long-term safety of ATN-103 in subjects with rheumatoid arthritis. [2016]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT01063803>.
- [58] Bond Avillion 2 Development LP, A phase 2b study of the efficacy, safety, and tolerability of M1095 (sonelokimab) in subjects with moderate to severe psoriasis. [2021]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT03384745>.
- [59] Sanofi, Follow-up study for patients who completed study ALX0681-C301 (Post-HERCULES). [2022]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT02878603>.

- [60] Ablynx, Dose ranging study of ALX-0171 in infants hospitalized for respiratory syncytial virus lower respiratory tract infection (respire). [2019]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT02979431>.
- [61] Ablynx, First in man study of ALX-0651, a nanobody inhibiting CXCR4. [2012]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT01374503>.
- [62] Boehringer Ingelheim, Dose finding study of BI836880 in patients with solid tumors. [2021]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT02674152>.
- [63] Jiangsu Alphamab Biopharmaceuticals Co., Ltd, KN046 in subjects with advanced squamous non-small cell lung cancer. [2021]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT04474119>.
- [64] Jiangsu Alphamab Biopharmaceuticals Co., Ltd, KN046 combined with ningatinib in the treatment of advanced hepatocellular carcinoma. [2022]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT04601610>.
- [65] 3D Medicines (Sichuan) Co., Ltd., Phase I study of KN035 in chinese subjects with advanced solid tumors. [2022]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT03101488>.
- [66] Merck KGaA, Darmstadt, Germany, Multiple ascending doses (MAD) of Anti-A disintegrin and metalloproteinase with thrombospondin motifs-5 (Anti-ADAMTS-5) nanobody in participants with knee osteoarthritis (OA). [2020]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT03583346>.
- [67] Ablynx, A single dose study of the safety and investigational product level measurement in healthy subjects (FIH). [2013]. Available from: <https://clinicaltrials.gov/study/NCT01284036>.

Review paper

Nanobodies and methods of increasing their half-lives

Farnaz Khodabakhsh¹, Morteza Salimian², Reza Ahangari Cohan^{3*}¹Department of Genetics and Advanced Medical Technology, Medical Biotechnology Research Center, Faculty of Medicine, AJA University of Medical Sciences, Tehran, Iran²Department of Clinical Laboratory Sciences, Faculty of Allied Medical Sciences, Kashan University of Medical Sciences, Kashan, Iran³Department of Nanobiotechnology, New Technologies Research Group, Pasteur Institute of Iran, Tehran, Iran

Received: 1 October 2023

Accepted: 1 November 2023

Abstract

The development of antibody fragments is growing due to problems associated with commercially available antibodies including their large size and expensive and time-consuming production processes. Nanobodies are fragmented antibodies that are found naturally in the serum of the Camelidae family. Nanobodies, as the smallest functional part of antibodies, have many applications in the diagnosis and treatment of various diseases, especially in tumors. However, their small size causes them to be quickly removed from the blood circulation after administration, which restricted their use in the clinics. To solve this issue, various methods have been proposed to increase their plasma half-life, generally using two mechanisms: (1) the endosomal recycling of neonatal Fc receptor and (2) the increase of the hydrodynamic volume. The first mechanism naturally occurs in the body and leads to an increase in the plasma half-life of immunoglobulins and albumin. The chemical conjugation of nanobodies to the synthetic polymers, genetic fusion to polymer-mimetics peptides, and dimerization of the nanobodies increase the plasma half-life of nanobodies via the second mechanism. In this review, first, we will introduce the nanobodies, and in the following, we will discuss various methods that have been developed to increase their plasma half-lives.

Keywords: Pharmacokinetics, Fragmented antibodies, Nanobody, Plasma half-life

Please cite this article as follows:

Khodabakhsh F, Salimian M, Cohan RA, Nanobodies and methods of increasing their half-lives. *Iran J Physiol Pharmacol* 7 (2023) 123-138.

*Corresponding author: cohan.reza@gmail.com (ORCID: 0000-0002-0490-4184)